

Algemeen op de Scandinavische toendra

Roodkeelpiepers die Nederland op trek aandoen zijn vermoedelijk afkomstig uit de westelijke delen van het Scandinavische broedgebied. Wie daar in de zomer wel eens heeft rondgelopen, zal hebben gemerkt dat de soort hier bepaald niet zeldzaam is. Op de toendra in het uiterste noorden van Noorwegen is het een van de algemeenste broedvogels (5000-20.000 paren); over recente aantalsveranderingen is niets bekend.

In het noorden van Finland en Zweden worden de aantallen geschat op respectievelijk 500-3000 en 300-900 paren. In deze landen is in de jaren negentig een afname gemeld van 10-19% (Zweden) tot minimaal 60% (Finland). In Zweden zou dit te maken hebben met overbegrazing door de sterk toegenomen rendieren.

Hoe de populatie op de toendra van Europees Rusland (10.000-100.000 paren) zich ontwikkelt en of deze vogels ons land aandoen is niet bekend.

Bronnen: BirdLife International 2004 (Birds in Europe II) en A. Berg et al. 2004 (Ornis Svecica 14, 4: 159-168).

Roodkeelpieper. Foto: René van Rossum

Roodkeelpiepers zeldzaam, maar ook steeds zeldzamer?

Roodkeelpiepers worden vooral in het voorjaar geregeld in ons land als doortrekker waargenomen. Begin jaren negentig werd zelfs besloten de soort niet meer als dwaalgast te beoordelen, maar op de lijst van BSP-soorten te zetten. Het lijkt er echter sterk op dat de aantallen Roodkeelpiepers sindsdien gaande-weg afnemen. Hoog tijd voor een uitwerking van BSP-gegevens dus.

Van dwaalgast naar doortrekker

De Roodkeelpieper staat sinds 1 januari 1992 op de soortenlijst van het Bijzondere Soorten Project niet-broedvogels (BSP), maar werd in de eerste drie BSP-jaren (1989-1991) en daarvoor nog beoordeeld door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA). Op 13 mei 1960 werd in Flevoland de eerste Roodkeelpieper voor Nederland gedetermineerd en vanaf 1977 werd de soort jaarlijks vastgesteld en kan ze als regelmatige doortrekker worden beschouwd. De topjaren in deze periode waren 1988 (11 exemplaren inclusief een groepje van 6 in de Eemshaven) en 1987 (8 met daarbij 5 nabij Itteren Lb). In de database van het BSP zijn 749 waarnemingen van Roodkeelpiepers opgenomen uit 1992-2004 (met name 2004 nog onvolledig). Hiervan heeft een groot deel (65%) betrekking op overtrekkende vogels. In totaal gaat het om 741 overtrekkende vogels (maximum per locatie per dag gesommeerd) en om c. 235 pleisteraars (maximum per locatie per pentade gesommeerd).

Korte doortrekperiodes

Roodkeelpiepers worden in twee vrij korte periodes gezien. In het voorjaar trekt 91% van de vogels door tussen 21 april en 25 mei (figuur 1). De vroegste melding is van 30 maart 1993 (Strabrechtse Heide NB) en de laatste van 15 juni 1989 (Slikken van de Heen ZL). Bijna de helft (47%) van alle voorjaars-waarnemingen valt tussen 6-15 mei, zowel bij de pleisteraars als passanten. In het najaar trekken minder Roodkeelpiepers door. De trek speelt zich dan ook wat geleidelijker af, met 80% van de waarnemingen tussen 11 september en 15 oktober. De twee vroegste werden gezien op 27 augustus (1996 Lauwersmeer; 1991 De Nolle bij Vlissingen). Erg laat was de vogel die op 15 november 1991 over Arnhem trok. Bij de trekkende vogels is een tweetoppig patroon zichtbaar met sterkere doortrek rond 21-30 september en 6-15 oktober. Het is onduidelijk of dit wordt veroorzaakt door toeval of dat bijvoorbeeld adulte en jonge vogels of verschillende populaties gescheiden doortrekken. De verhouding tussen het aantal pleisterende en trekkende vogels is redelijk constant gedurende beide seizoenen. In het voorjaar heeft

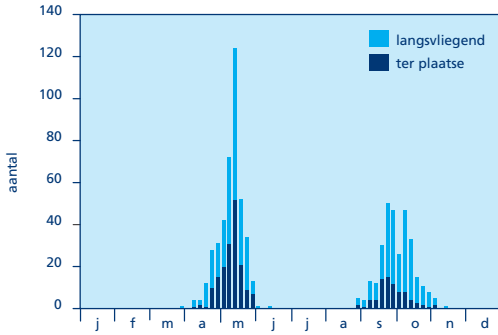
gemiddeld 36% van de waarnemingen betrekking op een pleisteraar, in het najaar 27%. Vrijwel altijd worden pleisteraars maar één dag ter plaatse gemeld, behalve in Limburg in het voorjaar.

Overtrekkende Roodkeelpiepers zijn vrijwel zonder uitzondering eenlingen, al worden veel vogels alleen gehoord en is het precieze aantal zodoende lang niet altijd vast te stellen. Het hoogste dagtotaal in de BSP-database bedraagt in het voorjaar 5 (23 mei 1992, Breskens) en in het najaar 3 (21 september en 2 oktober 1992, De Nolle bij Vlissingen). De grootste groep pleisteraars (5) verbleef op 15 mei 1992 nabij Itteren. Naast vier waarnemingen van duo's is er uit het najaar alleen een groepje van 3 bekend (17 september 1995 Texel).

Gestuwde trek

De verspreiding in het voorjaar toont drie duidelijke kerngebieden voor de soort: de twee belangrijkste voorjaarstrekposten Eemshaven en Breskens, en Zuid-Limburg en dan met name de Grensmaas nabij Itteren en Meers (figuur 2). Bij de telposten overheersen vanzelfsprekend de overtrekkende vogels al worden daar ook wel pleisteraars gemeld (Breskens 8%, Eemshaven 4%). In Zuid-Limburg is het beeld in het voorjaar precies omgekeerd en vormen pleisteraars juist de hoofdmoot van de Roodkeelpiepers (92%). Verder zijn op de noordpunt van Oostelijk Flevoland, nabij de Ketelbrug, relatief veel vogels gezien. Net als in Breskens en Eemshaven is ook hier sprake van gestuwde trek. Elders in het land lijken Roodkeelpiepers erg zeldzaam. In het najaar komen veel waarnemingen uit de gehele kuststrook, inclusief de Waddeneilanden, gebieden dus waar gestuwde trek van zangvogels voorkomt en waar bovendien veel vogelaars actief zijn. De beste locaties zijn de omgeving van het Kennemermeer nabij de zuidpier van IJmuiden (zowel trekkende als pleisterende vogels) en trekpost De Nolle bij Vlissingen. Enkele grotere stippen in het binnenland vallen samen met regelmatig bezette trekposten en/of plekken met stuw van trekvogels (IJmeerdijk Almere en Mokkebank, Friesland).

Aan de grond zijn Roodkeelpiepers vaak in

Figuur 1. Seizoenverloop van Roodkeelpieper per vijfdaagse periode (totaal aantal in de BSP-periode, 1992-2004).

BSP contactpersonen

Goed nieuws. Nadat we lange tijd één of twee districten hebben gehad zonder contactpersoon zijn momenteel alle districten weer voorzien. De laatste "vacatures" zijn opgevuld door Bas van Dijk uit Ede en Rik Winters die eveneens in Ede woont. Bas neemt de taken over van Peter Eekelder die jarenlang contactpersoon is geweest in het district 13, Grote Rivieren. Peter, heel hartelijk dank voor je inzet. Rik Winters is de nieuwe contactpersoon voor District 11, de Veluwe, waar het afgelopen jaar geen contactpersoon meer actief was. Bas en Rik, heel veel plezier in jullie districten! Omdat er het laatste jaar verschillende wijzigingen hebben plaatsgevonden is het goed hier weer eens een overzicht te geven van de contactpersonen. Deze lijst met daarbij de (email-) adressen is ook te vinden op www.sovon.nl onder BSP-nb. In tegenstelling tot de broedvogelprojecten gebruiken we bij het BSP geen District 20 (Waddengebied, zie figuur achterin SOVON-Nieuws). Het Waddengebied maakt bij het BSP deel uit van de districten 1, 2 en 3 waarbij de provinciegrenzen worden gevolgd. Een kaart met de grenzen van de 19 BSP-districten is te vinden op www.sovon.nl. Post voor alle contactpersonen loopt via het SOVON-kantoor.

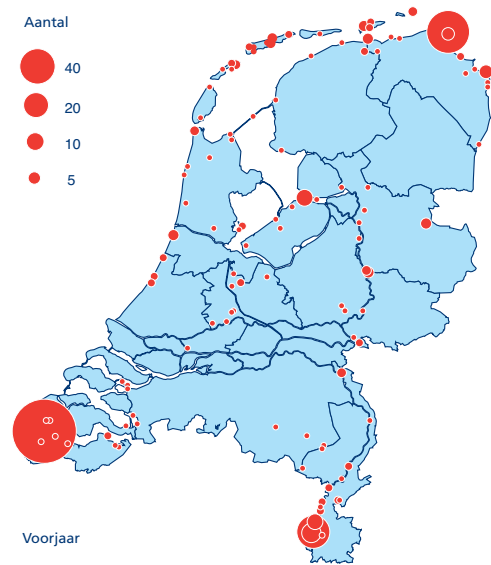
1. Noord-Holland-noord: Bob Woets
2. Friesland: Dick Schut
3. Groningen: Theo Bakker
4. Drenthe: Remco Drewes
5. Twente: Bé van Kuik
6. Overijssel-west: Vincent Martens
7. Flevoland: André van den Berg
8. Noord-Holland-zuid: Patrick Bergkamp
9. Zuid-Holland-noord: Ben Gaxiola
10. Utrecht: Gert Ottens
11. Veluwe: Rik Winters
12. Achterhoek: Erik Ernens
13. Grote Rivieren: Bas van Dijk
14. Zeeland: Alex Wieland
15. Brabant-west: Martin van Leest
16. Brabant-oost: Wiel Poelmans
- 17/18. Limburg: Ran Schols
19. Zuid-Holland-zuid: Sander Elzerman

de nabijheid van water te vinden. Natte graslanden, droogvallende randen van plassen en eilandjes en slootkanten zijn favoriete plekken, en het afstruinen van dergelijke habitats in de trektijd levert wel eens wat op. In het voorjaar worden ze vaak samen gezien met Noordse Kwikstaarten, die eveneens dergelijke nattere terreintypen prefereren. Af en toe worden ook zingende Roodkeelpiepers gehoord.

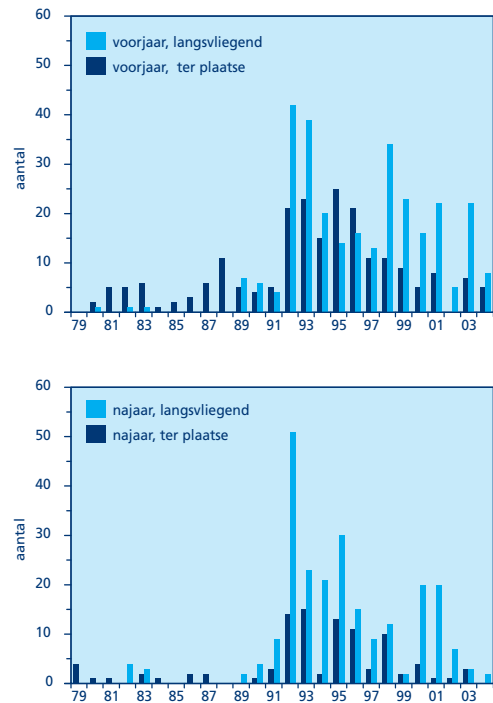
Roodkeelpiepers nemen af!

Nadat Roodkeelpiepers in 1992 niet meer door de CDNA werden beoordeeld, werden jarenlang tientallen Roodkeelpiepers per seizoen gezien. Uiteraard is dat grotendeels een effect van het wegvallen van de strenge CDNA-regels, die bijvoorbeeld voor overvliegende vogels een geluidsopname verlangden. Het aantal pleisterende vogels was in de CDNA-jaren dan ook groter dan het aantal trekkende vogels; in de BSP-periode is dit juist omgekeerd (figuur 3). Het eerste jaar dat de soort op de BSP-lijst stond bleek gelijk een uitzonderlijk goed jaar. Behalve opvallend veel Roodkeelpiepers leverde een krachtige zuidoostenwind in het voorjaar van 1992 ook bijvoorbeeld grote aantallen Roodpootvalken, Wespdienvien en Noordse Kwikken op. Na de toptoren lijken de aantallen zowel in voor- als najaar recent echter lager. Hoewel een losse waarnemingen-project zijn beperkingen kent, laat figuur 3 een duidelijk negatieve trend zien. In het voorjaar van 2002 bijvoorbeeld, dat ook in Denemarken als 'arm' jaar geldt (Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 98 (3): 101-139), werd voor het eerst sinds 1979 zelfs geen enkele vogel aan de grond gemeld.

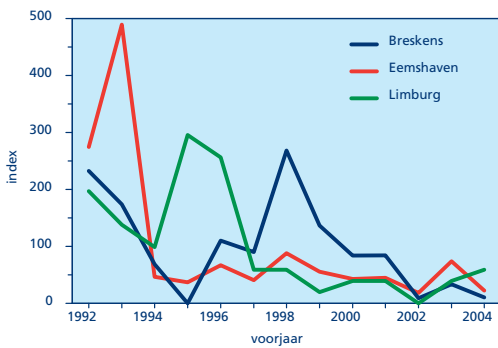
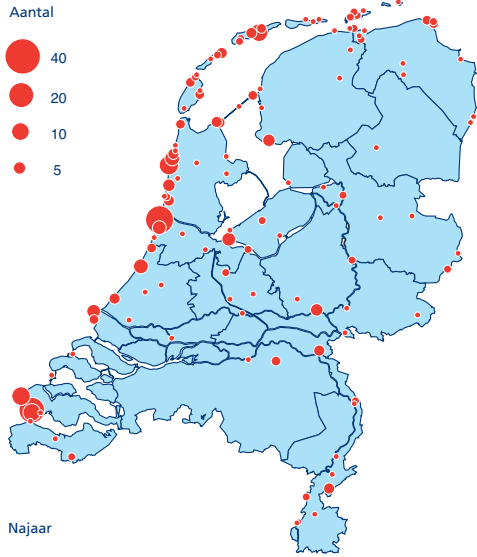
De afname in Nederland over 1992-2004 kan slechts gedeeltelijk worden verklaard doordat er recent minder waarnemingen zijn ingestuurd; ook na correctie hiervoor blijft de trend in voor- en najaar negatief. Om de voorjaartrend nader te bekijken zijn de waarnemingen in de drie belangrijkste voorjaarsgebieden, Zuid-Limburg, Breskens en Eemshaven, nader uitgewerkt (figuur 4). Bij de telposten zijn alleen overtrekkende vogels in de figuur opgenomen, waarbij is gecorrigeerd voor het aantal teluren in mei (Breskens 1992-2004 82-224 teluren; Eemshaven 1992-97 24-64 en in 1998-2004

Figuur 2. Verspreiding van Roodkeelpiepers in het voor- en najaar van 1992-2004. Per locatie is het maximum aantal pleisteraars per vijfdaagse periode gesommeerd; hier is het maximum aantal trekkers per locatie per dag bij opgeteld.

Figuur 3. Aantal waargenomen Roodkeelpiepers in 1979-2004. Gegevens zijn afkomstig van het Atlasproject voor Winter- en Trekvogels (1979-83, SOVON), de CDNA (1979-91) en het BSP (1989-2004).

Figuur 4. Roodkeelpiepers in het voorjaar van 1992-2004 op Telpost Eemshaven (K. Koffijberg, H. Blijleven e.a.), Telpost Breskens (S. Lilipaly e.a.) en Zuid-Limburg (Vogelarchief Limburg, J. van der Coelen, R. Schols). Bij de telposten zijn alleen trekkende vogels opgenomen en is gecorrigeerd voor het aantal teluren in mei. In Limburg is het maximum aantal pleisteraars per locatie en pentade gesommeerd en hier is het maximum aantal trekkers per locatie per dag bij opgeteld. In de figuur zijn de aantallen geïndexeerd (gemiddelde index = 100).

104-287). De drie gebieden laten overeenkomsten en verschillen zien. Opvallend is bijvoorbeeld dat twee goede jaren in Limburg (1995 en 1996) niet bijzonder goed of zelfs slecht (Breskens, 1995) waren op de telposten. Overeenkomsten zijn dat 1992 overall een goed jaar was en dat in recente jaren naar verhouding weinig Roodkeelpiepers werden opgemerkt. Vanwege het kleine aantal teluren in de Eemshaven in 1992-97 zijn de beginjaren (en daarmee de trend) lastig te beoordelen, maar dat er in 1992-93 relatief veel overtrokken is wel duidelijk. Corrigeren voor de waarneemingspanning in Limburg is moeilijk maar de belangrijkste gebieden in Limburg, zoals de Grensmaas bij Iitteren en Meers worden jaarlijks nog steeds goed onderzocht zodat een afname ook hier reëel is. Het terrein hier is

minder aantrekkelijk voor Roodkeelpiepers geworden (J. van de Coelen).

Windrichting en determinatie

Speelt de windrichting in de trektijd misschien een belangrijke rol? Algemeen wordt aangenomen dat krachtige oostenwinden meer Roodkeelpiepers naar ons land brengen. Naast verdrift van een oostelijker trekroute, zorgt dit op de genoemde trekposten voor stuwning en lagere, beter waarneembare trek, alsmede vaak ook meer teluren. Jaren met relatief veel oostenwind (NO tot ZO) in de toptrektijd in het voorjaar waren 1994 en 1998-2000 (7 of 8 van de 20 dagen) terwijl in 1995 en 2002-2004 nauwelijks oostenwind voorkwam (0-3 dagen). In de jaren met veel oostenwind trokken er in Breskens normale of hoge (1998) aantallen Roodkeelpiepers langs. Het vrijwel ontbreken van oostenwind in de toptijd in 2002-2004 (resp. 3, 1 en 0 dagen) is een verklaring voor de lage aantallen op de Zeeuwse trekpost in deze jaren. Het gebrek aan oostenwind in de toptijd in 1995 valt samen met hoge aantallen in Limburg waar van 5-25 mei vrijwel dagelijks pleisterende vogels werden gezien. Mogelijk zorgde de wind, die vrijwel de gehele periode uit noordelijke en westelijke richtingen kwam, er juist voor dat de vogels langere tijd bleven pleisteren. In Breskens was 1995, zoals kan worden verwacht, een zeer slecht jaar en zelfs het enige sinds 1989 waarin geen enkel exemplaar gezien is.

Een tweede factor die de aantallen kan beïnvloeden is determinatiekennis. De langgerekte ijle roep is vaak de eerste aanwijzing dat er een Roodkeelpieper in de buurt zit en bij overtrekkende vogels het enige houvast. Veel vogelaars hebben tegenwoordig de beschikking over een CD waarmee het geluid van de soort goed is te leren. Dat Roodkeelpiepers, ondanks de toegenomen interesse in zeldzame soorten en de toegenomen kennis van roepgeluiden, in de afgelopen 13 jaar minder werden waargenomen, wijst in de richting van afname.

Met dank aan Trektelgroep Eemshaven (K. Koffijberg, H. Blijleven e.a.), Trektelgroep Breskens (S. Lilipaly e.a.) en Vogelarchief Limburg (J. van der Coelen & R. Schols) voor het beschikbaar stellen van extra informatie. Benieuwd hoeveel Roodkeelpiepers of andere vogels dit voorjaar de telposten passeren? Hou dan www.trektellen.nl in de gaten want de resultaten van een trektelling vaak dezelfde dag nog verschijnen.

Arjan Boele & Erik van Winden

Bijzondere Soorten Project (BSP) Niet-broedvogels online

SOVON is druk bezig met het ontwikkelen van internet-tools voor het invoeren en raadplegen van vogelgegevens. Het eerste wapenfeit was het lanceren van de invoer voor het Watervogelproject in januari 2005. Hieraan gekoppeld is ook een eenvoudige invoer voor het BSP mogelijk gemaakt. Er wordt op dit moment hard gewerkt aan een uitgebreide internetomgeving voor het BSP, waarbij het o.a. mogelijk wordt om waarnemingen door te geven via een kaartomgeving. Totdat dit online gaat, kan gebruik worden gemaakt van het huidige invoersysteem. Bovendien kunnen de resultaten van het Broedvogel Monitoring Project (BMP) na afloop van het broedseizoen ook via de website worden doorgegeven.

Hoe meld je je aan?

Ga naar www.sovon.nl en klik op BSP invoer. Vervolgens kun je inloggen. Vul je waarnemerscode in en, als wachtwoord, de 4 cijfers van je postcode. De waarnemerscode staat op de adreswikkels van SOVON-Nieuws.

Hoe ziet het eruit?

Invoerformulier:

Eigen waarnemingen bekijken:

Sorteren is mogelijk door op de onderstreepte kolomnamen te klikken.

Filteren is mogelijk op soort, kilometerhok (xy-coördinaten), datum en invoerdatum.

Nog vragen, mail naar de coördinator van het BSP-project, Arjan Boele (arjan.boele@sovon.nl).